

УДК 271.2 (477)

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2026.01.093>**Михайло ЮРІЙ**

доктор історичних наук, професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0965-6236>**Назарій ХРИСТАН**

Кандидат історичних наук, доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ORCID: [https:// orcid.org/0000-000360-2153](https://orcid.org/0000-000360-2153)

КАТЕХИЗИС В ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ ВІД ВИНИКНЕННЯ ДО ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Анотація. У статті йдеться про особливості становлення катехизу, який є путівником, що містив основні положення християнського віровчення, викладені в доступній формі, часто у вигляді питань і відповідей, щоб спонукати новопочаткових християн перед хрещенням або для загальної освіти вірян. Зазначається, що катехизиси відрізняються від символів (сповідань) віри першочергово тим, що є усною формою настанови, тоді як символ – це писемна форма віросповідання. У ранньохристиянську епоху основним приводом для надання основ християнського віровчення була підготовка дорослих до прийняття хрещення. Тим, хто готувався прийняти хрещення і долучитися до Св. Дарів у таїнстві євхаристії необхідно було отримати уявлення про сенс цих таїнств. Окрім того, передбачалося ознайомлення з Апостольським чи іншим символом віри як найважливішим викладенням основ християнського віровчення, Молитвою Господньою («Отче наш») як вираженням суті християнської духовності і з десятьма заповідями як основною моральною настановою для християн. Вказано на конфесійну відмінність катехизису. Катехизис католицької церкви відрізняється тим, що він не написаний у форматі питань і відповідей. Замість цього католицький катехизис – це короткий виклад офіційних учень Римо-католицької церкви, включаючи віровчення, таїнства, заповіді і молитви. Щодо православного катехизису, то він є настановою в православній християнській вірі, яка дається

© Михайло Юрій, Назарій Христан, 2026

християнину в його відданості Богу і спасінні душі. Зазначається, що процес катехизації ніколи не був допоміжним явищем у наверненні до віри: він завжди залишався основним завданням Церкви, спрямованим на відданість Богу особистості та становлення християнської ідентичності.

Ключові слова: катехизація, катехит, релігія, віра, Бог, Церква, католицизм, православ'я.

Mykhailo YURIY

*Doctor of Historical Sciences, Professor
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych
Chernivtsi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0965-6236>

Nazariy KHRYSTAN

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych
Chernivtsi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-000360-2153>

CATECHISM IN THE HISTORY OF THE CHURCH FROM ITS ORIGINS TO THE MIDDLE AGES

Abstract. The article discusses the peculiarities of the formation of the catechism, which is a guide that contained the main provisions of the Christian doctrine, set out in an accessible form, often in the form of questions and answers, to encourage new Christians before baptism or for the general education of believers. It is noted that catechisms differ from symbols (confessions) of faith primarily in that they are an oral form of instruction, while a symbol is a written form of confession. In the early Christian era, the main reason for providing the basics of the Christian doctrine was the preparation of adults for baptism. Those who were preparing to receive baptism and partake of the Holy Gifts in the sacrament of the Eucharist needed to gain an idea of the meaning of these sacraments. In addition, it was envisaged to familiarize oneself with the Apostles' Creed or another Creed as the most important statement of the foundations of Christian doctrine, the Lord's Prayer ("Our Father") as an expression of the essence of Christian spirituality, and the Ten Commandments as the main moral guidance for Christians. The confessional distinction of catechism is indicated. The catechism of the Catholic Church is distinguished by the fact that it is not written in a question-and-answer format. Instead, the Catholic catechism is a brief summary of the official teachings of the Roman Catholic Church, including the creed, sacraments, commandments, and prayers. As for the Orthodox catechism, it is an instruction in the Orthodox

Christian faith, which is given to a Christian in his devotion to God and the salvation of his soul. It is worth noting that the process of catechization has never been an auxiliary phenomenon in conversion to faith: it has always remained the main task of the Church, aimed at the devotion of the individual to God and the formation of a Christian identity.

Keywords: catechization, catechist, religion, faith, God, Church, Catholicism, Orthodoxy.

Постановка проблеми. Дослідження обраної тематики базується на обґрунтуванні практики довготривалого проходження катехизації перед прийняттям хрещення. Поставлені завдання розкриваються представленням про призначення катехизичних бесід, що підтверджується появою названою літературою. У Церкві почала з'являтися ціла низка текстів під назвою «катехизис» або таких, що за своїм змістом претендують на таку назву. Наприклад «Православне сповідання віри» Пера Могили, «Великий катехизис» Мартина Лютера або «Катехизис Католицької Церкви». У ранній церкві тексти могли називатися «Оголошувальні гомілії» Іоанна Златоуста, «Повчання оголошувальні» Кирила Іерусалимського або «Про таїнства» Амвросія Медіоланського, але по суті всі вони належать саме до катехизичної літератури. Власне слово «катехизис» як заголовок книги вперше було вжито у 1504 р. у Португалії і багато в чому завдяки Реформації стало частіше використовуватися для текстів віронавчального змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми катехизації широко представлені в церковних джерелах і науковій літературі. Це «Апостольське поучення про катехизу в наш час вселенського архієрея Івана Павла II» [Апостольське поучення], Венедикт XVI, Післясинодальне апостольське повчання [Венедикт XVI], Л. Барщевського [Барщевський, 2015], Н. Дуди [Дуда, 2025], М. Дюлей [Дюлей, 2010], І. Музички [Музичка, 2005], І. Скиби [Скиба, 2009], С. Слободян [Слободян, 2022]. Незважаючи на наявність літератури з цієї проблематики, виникла необхідність більш детально висвітлити окремі її аспекти, а саме процес навернення в християнство язичників, дітей. Показати зміни в катехизації через залучення Символу Віри і десяти заповідей.

Мета нашого дослідження. Проаналізувати вчення Церкви про катехизу неопітів, особливості їхньої підготовки до прийняття християнської віри.

Виклад основного матеріалу. Катехизація – це слово походить від грецького дієслова «катехео», основне значення якого «оголошувати», або «сповіщати широкий аудиторії». Це слово використовувалося, коли, наприклад, античні поети декламували в театрі свої вірші. Іншим, менш поширеним значенням «катехео», що отримало згодом визнання в християнській практиці було «вчити» або «настановлювати усно». Церковнослов'янська термінологія – «оголошувати, оголошуваний, оголошення» відповідає грецьким словам «катехео, катехуменос, катехизис», є перекладом, що відповідає вживанню грецьких слів швидше у першому значенні, ніж у тому, яке установилося в

християнській традиції. Християнин катехизатор є не тільки «оголошувачем», тобто оратором або проповідником, але й головним чином, учителем християнського шляху і духовним керівником. Першим катехизатором в історії Церкви був Сам Господь Ісус Христос, тому одне з найпоширеніших найменувань Ісуса в Євангеліях – Учитель. Перші послідовники Христа називали себе його учнями. Проповіді Христа передувала проповідь Його Предтечі і Хрестителя Іоана, що закликала до покаяння. Іоан Предтеча наполягав на тому, що без глибокого покаяння і твердої рішучості почати абсолютно нове життя людина не може розраховувати на Боже прощення і примирення з Отцем. Довгого періоду катехізації в Новозавітній Церкві не було і не могло бути. В апостольський час хрещення настає безпосередньо за сповіданням віри у Христа як Господа без попередньої підготовки. Християнам з іудеїв духовна підготовка була не потрібна, а що стосується християн з язичників, то її замінювала апостольська проповідь. Коли минув період апостольської проповіді, від бажаючих вступити в Церкву стали вимагати попередньої підготовки. Вона включала навчання основним істинам віри; ті, хто навчав, мали переконатися у щирості покаяння і сповіданні катехуменів. На думку дослідниці інституту катехізації С. Слободян, на формування християнської оголошеної школи у другому столітті Р. Х. вплинуло кілька факторів. Це спадок синагоги, загальний контекст християнського життя і богослужіння, а також традиція апостольської проповіді. Від синагоги була запозичена організація навчання навколо читання і тлумачення Святого Письма. В практику християн, на відміну від іудеїв, входило також читання «згадок апостолів», тобто Євангелій і Послань [Слободян, 2023, С. 112–116]. Вступ у християнську общину відрізнявся від навернення в іудаїзм. На Апостольському Соборі (51 р.) відмовились від обрізання християн з язичників. Ритуальному зануренню у воду з метою очищення, прийнятого у іудеїв, Церква надала нового значення. Людина, що хрестилася, для залишення гріхів одночасно помирала для життя земного, грішного і воскресала з Христом для життя нового. Хрещення неможливе без попереднього покаяння в гріхах і сповідання віри. В ранній Церкві підхід до обставин, що визначали спосіб життя того, хто приступає до оголошення, був досить суворим: уже на стадії оголошення заборонялося позашлюбне співжиття, заборонялися відверто гріховні професії. Попередні випробування стали особливо важливими під час гонінь, коли багато християн, не витримавши їх важкості, відпадали. Довга підготовка християн була необхідна також через загрозу іудейського прозелітизму, з однієї сторони, і небезпеки поширення ересей, з іншої [Дюлей, 2010, С. 78.].

У II ст. загальна церковна організація і паралельно підготовка до хрещення почали набувати більш чітких форм. Поступово виникла дисципліна оголошення, завдання якої була усестороння підготовка осіб, бажаючих вступити в товариство християн. Вказувалося на практику оголошення у ранніх отців: святого Августина Мученика, Ерма, Тертулліана, а також у правилах Соборів. Тертулліан увів у вжиток термін *catechumenus*. Так

іменувались всі ті, хто навчався. Святитель Климент Олександрійський називав оголошених «слухачами». Ориген повідомляв про існування двох груп катехизуючих. Перших не допускали в Церкву, тоді як інші мали бути присутні на богослужінні до певного моменту. До кінця III ст. поділ тих, хто навчався, на дві групи закріплюється. Катехизація складалася з таких чітко послідовних етапів, як співбесіда, навчання віри, церковна молитва про оголошення, обряд оголошення [Дюлей, 2010, С. 81–82].

Перед прийняттям до числа слухачів з новооберненим проводили попередню співбесіду: задавали питання про спосіб життя, джерела статку, сімейний стан. Кожен з бажаючих пройти катехизацію повинен був прийти з поручителем, який клопотався про прийняття неофіта перед єпископом і общиною, свідчив про серйозність намірів підопічного. Поручителі згодом ставали відповідальні за неофіта після хрещальної купелі, були відповідальні за його моральний стан. Подальше навчання будувалося на вивченні Святого Письма, тлумаченні його богословського, навчального й етичного змісту, пояснювались основи догматичного вчення. Цей період закінчувався повідомленням оголошеному Символу віри, який він потім сповідував перед хрещальною купелею. Історично Символ віри виник у зв'язку з оголошенням, як необхідність «резюмувати» віру Церкви для проголошення її під час Таїнства Хрещення. Заключний етап катехизації був коротшим за попередній, але навчання проводилося більш поглиблено. Оголошеному передавався «закон» церковної молитви, йому пояснювали сенс церковних таїнств і обрядів. Збереглися зразки таких оголошуючих бесід у творіннях святителя Кирила Іерусалимського, святителя Амвросія Медіоланського. Слухачі переходили в розряд вибраних, мали право бути присутніми на Літургії – до викликів «оголошені, вийдіть».

Приготування до хрещення супроводжувалося молитвами церковного зібрання про оголошених. Хрещення, поява нових братів розглядалося як справа всієї Церкви, а не приватне прохання. Прийняттю хрещення передував час посиленої молитви катехумена і сорокаденного посту. Завершувався процес катехизації повторним випробуванням віри і моральності й обрядом вигнання диявола. Протяжність катехизації коливалася в різні періоди історії ранньої Церкви. З III ст. звичайним часом перебування стало два або три роки. Три роки в оголошуючій школі ставали часом випробування віри: людина відмовлялася від гріховних звичок, засвоювала християнське вчення, приймала християнський спосіб життя. Час навчання міг бути продовжений або скорочений залежно від обставин. Загроза смерті оголошеного у випадку хвороби скорочувала період навчання. Оголошення, яке включало кілька етапів, було частиною літургічного життя Церкви і необхідним шаблем перед прийняттям хрещення. Завдяки довгому навчанню християни отримували глибокий досвід розуміння істин віровчення, обрядів і таїнств Церкви. Традицією давньої Церкви було здійснення хрещення у святкові дні, щоб народження нових членів Церкви відбувалося в найбільш урочистій обстановці

і ставало загальною радістю. Такими святами стали Пасха і П'ятидесятниця. Починаючи з IV ст., кількість церковних торжеств, під час яких було можливо введення нових членів у християнську спільноту, збільшилося, оскільки гоніння на Церкву припинилися [Stali, 2003, С. 57].

У зв'язку з визнанням християнства державною релігією, населення Європи приймало хрещення в масовому порядку. Виникла традиція хрещення в дитячому віці, катехизація дорослих замінювалася вихованням дітей у християнських сім'ях, відвідуванням літургії і церковних шкіл. Фіксовані дати для урочистого прийому в число членів Церкви зникли з богослужбової практики на Сході в кінці XI ст., а на Заході – в XIII ст. [Катехизм, 2009, С. 51–60].

Найбільш поширеною формою катехизиса був діалог між учителем і учнем. Такий метод викладу знаходить обґрунтування в першому посланні апостола Петра (1. Пет. 3, 15), який закликав послідовників Христа учити віри необізнаних і допитливих. Ранні західні віроучительні трактати були побудовані у питально-відповідальній формі. Вони призначалися в першу чергу для індивідуального читання, а богословська насиченість тексту виключала їх використання в приходській практиці. В десяти розділах, що містилися у «Бесіді для дітей у питаннях і відповідях» Алкуїна викладалося вчення про шість днів творення, про природу і ангелів, про ім'я і властивість Бога, про Старий і Новий Завіти, церковну ієрархію і богослужіння; дається короткий коментар на Credo і «Отче наш». Діалогічний метод викладання віровчень отримав подальший розвиток в творах «Просвітитель» Гонорія і Отена; «Про п'ять семірок або седмицях» (поч. XII ст.) Гуго Сен-Вікторського; «Ноша пастирів» (XIV ст.) Гвідона з Монраше; «Трактат про те, як привести дітей до Христа» (кін. XV ст.) Жана Жерсона [Барщевський, 2015, С. 10–23].

Катехізичний текст, адресований оголошуваним, внаслідок поставлених перед ним завдань містив у собі тільки основні віроучительні питання (найчастіше пов'язані з членами Символу віри). Оскільки він охоплював собою тільки початковий етап християнського життя людини, то передбачалося, що в подальшому, вже після хрещення, перед неофітом має постати мистогонія (короткий вступ у таїнства), а далі кожен може продовжити своє навчання і ознайомитися більш детально з усіма іншими питаннями. Так, коментар до членів Символу віри у Кирила Єрусалимського не виходить за межі того, що можна взяти в тексті Біблії, а Амвросій Медіоланський взагалі вважав необхідним використати короткий текст Символу віри (т. зв. апостольський): «Чіткість необхідна для того, щоб викладене завжди зберігалось в пам'яті» [Гофман, 2019, С. 81]. Ті мистагонічні настанови Кирила чи Амвросія, що дійшли до нас, стосуються тільки трьох таїнств – хрещення, миропомазання і євхаристії.

Катехизис, адресований членам церкви, своєю чергою, має містити у собі максимально повні відповіді на всі можливі питання віри, оскільки саме до такого тексту у різних ситуаціях може звертатися людина у пошуках відповідей. У цілому вся структура катехизису для оголошених передбачала послідовне введення катехумена у вчення Церкви, порядок пропонованих

тем мав велике значення, оскільки важливо було людину вводити в церкву певним чином. У катехизисі для членів церкви порядок викладення тем особливого значення не має. Він носив переважно довідковий характер, будучи своєрідною богословською енциклопедією. Наприклад, для Кирила Єрусалимського важливо було не просто послідовно тлумачити кожен член Символу віри. Перш ніж перейти до Символу. Він звертається до оголошуваних зі вступним словом про завдання цього оголошуваного періоду, потім переходить до того, що необхідно зробити кожному катехумену за сорок днів до хрещення, розказує, що є гріх, як можна позбавитися від гріхів і від яких саме першочергово, розповідає про образ богошанування, про основи християнського вчення і Святе письмо, про віру як основу життя – і тільки в шостому повчанні переходить до Символу віри [Кирило Єрусалимський, 2009, С. 14]. Блаженний Августин, який будує свою оголошуючу проповідь на історії спасіння, починає з Божої Любові, яку перш за все має відчутти катехумен, і закінчує словами про церкву, в яку передбачається увійти новохрещеному [Марченко, 2013, С. 385].

Орієнтовані на церковних людей тексти використовували різні штучні схеми, що дозволяли найкращим, з точки зору проповідника, способом структурувати весь матеріал. Це могли бути розділи, посвячені семи проханням молитви «Отче наш», семи заповідям блаженства, семи дарам Святого Духу, семи смертним гріхам і семи добродіям або трьома частинами відповідно до богословських добродіям (віра, надія, любов), як неодноразово складалися катехизиси слідом за «Православним сповіданням віри кафолічної і апостольської Східної Церкви» Петра Могилы.

Приходська катехизація в середньовічній Церкві виключала широке використання, створюваних для цієї мети, посібників. До XII ст. вона обмежувалася зазвичай Символом віри, молитвою «Отче наш» і двома заповідями любові, які сприймалися і завчалися вірянами на слух. Поняття *Symbolum* в значенні сповідання віри з'являється вперше в середині III ст. у переписці єпископа Карфагенського Кипріяна і Ферміліана Кесарійського. Назва «Апостольський символ» зафіксована у посланні Міланського Собору (384). Легенда про те, що це сповідання віри склали самі апостоли в день П'ятидесятниці, отримала поширення в християнській літературі завдяки Руфину з Аквілеї і Амвросію Медіоланському. Спочатку сповідання віри ділилося на три частини відповідно до трьох осіб Святої Трійці; з VI ст. все частіше зустрічається ділення на дванадцять віршів за числом апостолів. Легенда про авторство апостолів була поставлена під сумнів ще в XV ст., але і після цього вона продовжувала функціонувати в богословській і катехитичній літературі. У своїй закінченій редакції Апостольський символ віри – це символ Римської помісної церкви, розширеної за рахунок так званого гальського сповідання (IX ст.). Впродовж всього Середньовіччя саме це *Credo* використовувалося в Католицькій церкві в обряді хрещення і підлягало завчанням вірянами. Молитву «Отче наш», викладену в Євангеліях (Мф. 6, 9-13: в скороченій формі Лк. 11, 2-4), в практиці ранньохристиянського катехумена та завчали вже після прийняття

таїнства хрещення, оскільки вона вважалася молитвою вірних [Dajczak, 1956, С. 270]. З часів Августина (який, в свою чергу, слідував за Тертулліаном і Кипріаном) молитву почали ділити на заклик «Отче наш, що є на небесах» і дві частини: в перших трьох проханнях говориться про те, що вже відбулося або має відбутися незалежно від людської волі; в останніх чотирьох – що християнин може просити у Бога. Завершальне славослів'я «Бо Твоє є Царство, і сила, і слава, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині, і повсякчас, і на віки віків Амінь», засноване на євангельському тексті (Мф. 6. 13), що було у східнохристиянській традиції невід'ємною частиною молитви, з'являється і отримує поширення на Заході лише на початку XVI ст. завдяки Еразму Роттердамському. З XIII ст. при папі Урбані IV елементом релігійної настанови стає молитва «Радуйся, Марія», відома в католицькій традиції також як «Ангельське вітання». В сирійській церкві молитва використовувалася з початку VI ст., а в Західній Європі – з часів понтифіка Григорія Великого. Спочатку «Ангельське вітання» промовлялося в короткій формі (до слів «і благословенний плід живота твого Ісус Христос»), тобто складалося тільки з євангельського фрагмента (Лк.1, 28. 42). Заключна або не біблійська частина (з слів «Свята Марія, Матір Божа...») складалася на протязі XIII – XIV ст. і кінцево була сформована в Італії. До основного тексту молитви вона була додана в 1568 р. у понтифікат Пія V і в цьому звучанні ввійшла в посттриденський католицький бревіарій. З XIII ст., поряд з «Ангельським вітанням», важливою складовою катехизації стають десять заповідей, які також служили як підстава для практики випробовування совісті. Поняття «декалог» вперше було використано Іринеєм Ліонським, який спирався на триразову згадку в П'ятикнижжі Мойсея виразу «десять слів Бога». Самі заповіді сформульовані у Старому Завіті і книгах Вихід і Другозаконня [Wolny, 1974, С. 271]. В богословській літературі існували різні традиції групування старозавітних приписів. Філон Олександрійський (як і більшість східних отців Церкви) заборону чужим богам поклонятися і створювати зображення Ієгови розглядав як дві самостійні заповіді, а заборону претендувати на дружину і майно ближнього – як одну. Перша скрижаль декалога складалася з 4-х приписів, що регулювали відносини християнина з Богом, а інша – з 6-ти, де регламентувалися відносини християнина з ближнім. Таке групування заповідей закріпилося у Православній Церкві, а XVI ст. було сприйняте реформаторськими богословами. Інша традиція поділу приписів, що започатковувалися з Оригена й Августина, а також утвердилася в Католицькій і Євангельсько-Аугсбурзькій Церквах, об'єднувала заборони поклонятися чужим богам і створювати образи Ієгови, але розглядала як окремі заповіді «не побажай дружини ближнього твого» і «не побажай майна ближнього твого». При такому групуванні приписи другої скрижалі починалися не з 5-ї, але з 4-ї заповіді. Заповіді Старого Завіту часто доповнювалися т. зв. церковними заповідями, які як самостійний розділ катехизиса були сформульовані в XIII ст. папою Целестином V. Вони узагальнювали вже утверджені в Церкві в різний час практики і приписи дотримуватись постів, сповідатися і причащатися з певною періодичністю, не укладати шлюби в заборонені дні і віддавати церковну десятину. Після 4-го Латеранського собору (1215) зміст релігійної настанови включає також церковні

таїнства; різні категорії гріховних діянь: головні або смертні, т.зв. «чужі», проти Святого Духа (Мф. 12, 31-32), п'ять тілесних відчуттів; каталоги добродетелі: три богословські (1 Кор., 13, 13), чотири головні (Прем. 8, 7), три євангельські добродетелі або євангельські поради бідності (Мф. 19, 21), цноти (Мф. 19,12) і послуху (Ін. 8, 29); справи милосердя для душі і тіла (Мф. 25, 34-36); Євангельські блаженства (Мф. 5, 3-11). З розширенням змісту катехизації, багато її складових наділялися для простоти запам'ятовування у римовану форму і завчалися внаслідок багаторазового повторювання хором. Наприклад, сім смертних гріхів були представлені у формі акровірша *Saligia* (*superbia, avaritia, luxuria, invidia, gula, ira, i acedia/acidia*).

На початку XVI ст. базова схема католицького катехизису (і у формі усної настанови, і у вигляді книги) включала чотири елементи: *Credo* (у що потрібно вірити), молитву «Отче наш» (про що просити Бога), декалог (перелік дозволених і недозволених вчинків), т. зв. «останні речі» (що потрібно очікувати з сподіванням, або есхатологічні істини). Невід'ємною частиною катехизису також стають каталоги гріхів і добродетелі, які мали практичне значення; рідше (головним чином після Тридентського собору) – церковні таїнства. З початком XVI ст. катехизис переживає своє друге народження: якщо в середньовічній Церкві під «катехизисом» трактувалося, в першу чергу, усне повчання, то Реформація перетворила його на книгу; а поширення книгодрукування зробило цю книгу доступною не тільки церковній еліті. Активізація релігійної полеміки з представниками протестантських конфесій сприяла кількісному зростанню і появі нових жанрів католицьких катехизисів, розширення їх тематичного поля, великої богословської насиченості текстів. Полеміка з «іновірцями» значною мірою вплинула на становлення катехизису як особливого жанру релігійної літератури і в православній українській писемності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, варто вказати на те, що обов'язковою умовою для здійснення таїнства хрещення є катехизація – сприяння людині, яка повірила в Бога, у свідомому і відповідальному входженні в життя Церкви. Катехизація – це необхідний інструмент для того, щоби слова Євангелія, завдяки яким людина повірила в Ісуса як свого спасителя і Бога стали невід'ємною частиною повсякденного життя людини. За допомогою катехизації нововернена має увійти в церковну общину (тобто віра будь-якого християнина має втілюватися також і завдяки регулярній участі у суспільному богослужінні і таїнствах у конкретному приході). Відповідальне ставлення Церкви до прийняття до себе нових членів проявляється у здійсненні хрещення тих осіб, які приймають і сповідують віру Церкви, дітей оцерковлених батьків і дорослих після підготовки до усвідомленого прийняття хрещення. Плодами катехизації є набуття християнського світогляду і свідоме входження в життя Церкви, регулярна участь в її таїнствах і перш за все – у святій Євхаристії (причащання Тіла і крові Христової). Не менш важливим критерієм є активне духовне і моральне життя, молитва і справи християнської любові. У своїх

подальших дослідженнях з проблем катехизації передбачається розглянути її особливості в XIX – XXI ст., аналізі появи нових оголошувальних катехизисів.

Література

1. Апостольське поучення про катехизу в наш час вселенського архиерея Івона Павла II. Львів: Монастир монахів Студ. уставу. Видав. від. «Свічадо». 1997. 79 с.
2. Венедикт XVI. Після синодальне апостольське навчання. Львів: Свічадо, 2011. 176 с.
3. Барщевський Т. Поняття навернення у Святому Письмі. Матеріали конференції «Повернення до Бога. Духовний супровід особи». Львів, 2015. С. 10-13.
4. Гофман Й. Історія ранньої церкви. Найважливіші аспекти. Львів: Український католицький університет, 2019. 244 с.
5. Дуда Н. Символ віри й історія спасіння. Катехуменат і катехизація дорослих в УГКЦ. Львів: Свічадо, 2021. 128 с.
6. Дюлей М. Християнські символи. Катехиза та Біблія (I – VI). Львів: Свічадо, 2010. 224 с.
7. Катехизм приготування до першої Святої сповіді та урочистого Святого Причастя. Львів: Свічадо, 2009. 60 с.
8. Музичка І. Українські катехизми. Христос – наша Пасха. Катехизм УГКЦ: матеріали науково-практичної конференції. (м. Львів, 15 квітня 2005 р.). Львів, 2005. С. 29-49.
9. Марченко Н., Марченко Я. Августин Гіппомський: неогуманістичне бачення «Людини віри» у межах довідкової біографіки. *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 381-401.
10. Скиба І. Поняття евангелізації. Матеріали конференції «Евангелізація і катехизація дорослих в УГКЦ: виклики і перспективи». Львів, 2009. С. 33-43.
11. Слободян С. Історія та розвиток катехизації в первісній церкві. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць*. Київ: Гельветика, 2003. Вип. 94. С. 112-116.
12. Wolny J. Z dziejow katechezy Dzieje teologii katolickiej w Polsce. T. 1. Lub lin. 1974. 370 S.
13. Dajczak J. Katechetyka. Metody, przedmioty, dzieje katechery i osobowosc katechetyczna. Warszawska. 1956. 410 S.
14. Stali G. Historia katechetyka fundamentalna. Tarnow: BIBLOS, 2003. 330 S.

References

1. Apostolske pouchennia pro katekhyzu v nash chas vselenskoho arkhyreia Ivona Pavla II. [Apostolic Exhortation on Catechesis in Our Time by the

- Ecumenical Patriarch John Paul II]. (1997). Lviv: Monastyr monakhiv Stud. ustavu. Vydav. vid. «Svichado» [In Ukrainian].
2. Venedykt XVI. Pislia synodalne apostolske navchannia. [Post-Synodal Apostolic Teaching]. (2011).Lviv: Svichado [In Ukrainian].
 3. Barshchevskiy, T. (2015). Poniattia navernennia u Sviatomu Pysmi. Materialy konferentsii «Povernennia do Boha. Dukhovnyi suprovid osoby». [The concept of conversion in the Holy Scriptures. Materials of the conference «Return to God. Spiritual support of the individual»]. Lviv [In Ukrainian].
 4. Hofman, Y. (2019). Istoriia rannoi tserkvy. Naivazhlyvishi aspekty. [History of the Early Church. The Most Important Aspects]. Lviv: Ukrainskiy katolytskyi universytet [In Ukrainian].
 5. Duda, N. (2021). Symvol viry y istoriia spasinnia. Katekhumenat i katekhyzatsiia doroslykh v UHKTs. [The Creed and the History of Salvation. Catechumenate and Adult Catechism in the UGCC]. Lviv: Svichado [In Ukrainian].
 6. Diulei, M. (2010). Khrystyianski symvoly. Katekhyza ta Bibliia (I – VI). [Christian Symbols. Catechism and the Bible (I – VI)]. Lviv: Svichado [In Ukrainian].
 7. Katekhyzm pryhotuvannia do pershoi Sviatoi spovidi ta urochystoho Sviatoho Prychastia. (2009) [Catechism of preparation for the first Holy Confession and solemn Holy Communion]. Lviv: Svichado [In Ukrainian].
 8. Muzychka, I. (2005). Ukrainski katekhyzmy. Khrystos – nasha Paskha. Katekhyzm UHKTs: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii. [Ukrainian Catechisms. Christ is our Easter. Catechism of the UGCC: materials of the scientific and practical conference]. (Lviv, 15 kvitnia 2005 r.) Lviv [In Ukrainian].
 9. Marchenko, N., & Marchenko, Ya. (2013). Avhustyn Hippomskiy: neohumanistychnе bachennia «Liudyny viry» u mezhakh dovidkovoї biohrafiky [Augustine of Hippo: a neohumanist vision of the «Man of Faith» within the framework of a reference biography]. *Ukrainska biohrafistyka*, 10, 381–401 [In Ukrainian].
 10. Skyba, I. (2009). Poniattia yevanhelizatsii. Materialy konferentsii «Yevanhelizatsiia i katekhyzatsiia doroslykh v UHKTs: vyklyky i perspektyvy». [Concepts of evangelization. Materials of the conference «Evangelization and Catechism of Adults in the UGCC: Challenges and Prospects»]. Lviv [In Ukrainian].
 11. Slobodian, S. (2003). Istoriia ta rozvytok katekhyzatsii v pervisnii tserkvi [History and development of catechesis in the primitive church]. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Drahomanova. Seriia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 94. Vydavnychiy dim «Helvetyka» [In Ukrainian].
 12. Wolny, J. (1974). Z dziejow katechezy. In *Dzieje teologii katolickiej w Polsce* (Vol. 1, p. 370). Lublin [in Polish].
 13. Dajczak, J. (1956). *Katechetyka. Metody, przedmioty, dzieje katechery i osobowosc katechetyczna*. Warszawa [in Polish].
 14. Stali, G. (2003). *Historia katechetyka fundamentalna*. Tarnow: BIBLOS [in Polish]